



АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР
СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

XXVI ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО

29 серпня 2024 р., м. Харків, Україна

С М А Й Б У Т Н Ё

У СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Ч ЮРИСПРУДЕНЦІЯ
КУЛЬТУРОЛОГІЯ

А ПОЛІТОЛОГІЯ
ПСИХОЛОГІЯ

С ПЕДАГОГІКА
СОЦІОЛОГІЯ

Н ЕКОНОМІКА
ФІЛОСОФІЯ

І ГЕОГРАФІЯ
ФІЛОЛОГІЯ

С ІСТОРІЯ

Т МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Ь ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ



АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ
ХАРКІВСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПОЛІТОЛОГІВ

**УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ:
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ
АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ
ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО**

Матеріали
XXVI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Харків, 29 серпня 2024 р.)

Харків
«Право»
2024

УДК 14+159.9+32+33+34+351+37+811+94

У45

Редакційна колегія:

Панфілов О. Ю., доктор філософських наук, професор (голова);

Погрібна В. Л., докторка соціологічних наук, професорка;

Прудников В. А., кандидат юридичних наук, доцент;

Смолянук В. Ф., доктор політичних наук, професор;

Чернишова Т. О., кандидатка філологічних наук, доцентка

Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього : матеріали XXVI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 серп. 2024 р.) / [редкол.: Панфілов О. Ю. (голова), Погрібна В. Л., Прудников В. А. та ін.] ; ГО «Аналіт. центр сучас. гуманітаристики» ; Харків. асоц. політологів. – Харків : Право, 2024. – 96 с.

ISBN 978-617-8518-16-5

Матеріали містять доповіді, у яких висвітлено актуальні проблеми формування якісної політичної еліти України, соціально-гуманітарного буття українського соціуму, критичного мислення, цифрового суспільства і міжнародних відносин.

УДК 14+159.9+32+33+34+351+37+811+94

Відповідальність за зміст тез несуть автори.

© ГО «Аналітичний центр сучасної гуманітаристики», 2024

© Харківська асоціація політологів, 2024

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2024

ISBN 978-617-8518-16-5

Требін М. П.,
доктор філософських наук, професор,
Харківський національний економічний
університет
імені Семена Кузнеця

ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Цифрове суспільство – це цивілізація, створена з урахуванням цифрових технологій і штучного інтелекту. Під цифровим суспільством слід розуміти сучасну стадію розвитку інформаційного суспільства, у якій найважливіше значення має не інформація в цілому, а насамперед її цифровий формат, методи оцифровки, кодування та передачі інформації. Інфраструктура цього суспільства функціонує за допомогою цифрових технологій (технології великих даних і штучного інтелекту, алгоритмів та алгоритмічних систем, хмарних обчислень тощо), а базовою формою організації та соціальної взаємодії є мережеві структури та платформи. Інтернет стає генеральною соціально-економічною платформою, у ролі основних наскрізних технологій виступають великі дані (Big Data), штучний інтелект (Artificial Intelligence – AI), технології віртуальної та доповненої реальності (VR, AR), квантові технології та «системи розподіленого реєстру» (Blockchain) – і це все з'являється у різноманітних поєднаннях та проявах у житті кожної людини. Цифрове суспільство докорінно змінить людину, оскільки цифрові технології – це нові цінності, принципи етики та естетики, поведінкові практики. Цифровізація соціально-економічних відносин – це глобальний світовий процес, що вимагає глибокого усвідомлення суперечливих змін, що відбуваються. Формується новий погляд на світові процеси, людину, місце людини у світі.

Тотальну цифровізацію суспільства в онтологічному сенсі можна розглядати як повернення від первинного принципу Нового Заповіту («На початку було Слово» в Євангелії від Іоанна Богослова), потім його змінили принцип соціокультурного буття Нового часу («На початку була Справа» в «Фаусті» Й. Гете) та «першофеномен» мережевої морфології інформаційного суспільства («На початку був телефон» у Ж. Дерріди) – до постулату піфагорійської міфології: «На початку була Цифра». Причому піфагорійсько-платонівська космологія багато в чому узгоджується з «Фрактальною гео-

метрією природи» [1] сучасного французько-американського математика єврейського походження Бенуа Мандельброта.

Під впливом глобалізаційних процесів у сучасному світі цифрові технології поширюються миттєво, сьогодні ми вже можемо говорити про цілі індустрії, пов'язані з цими явищами, що потребують детального експертного аналізу – це розвиток IoT («інтернет речей», збір даних, автоматизація виробництва); керування великими даними (транзакції, інформація в Мережі, IP-камери, IP-телефонія, логіни, геолокації); когнітивні технології (самонавчання, штучний інтелект та машинне навчання, неймережі, семантичні поля та мережі); розвиток ринку віртуальних валют (криптовалюти, біткойн, WebMoney); краудсорсинг (спільні інформаційні платформи), шеринг-економіка (спільне споживання) та пірингові мережі (поширення даних, трекери); розвиток мобільного інтернету; передова робототехніка та автономний транспорт; віртуальна реальність та доповнена реальність; передові технології виробництва та 3D-друк; кібербезпека; нові джерела енергії та технології; передові матеріали, біотехнології та геноміка та ін. Ці аспекти не лише безпосередньо впливають на всі сфери життя людини, а й породжують нові соціокультурні виклики сучасної доби. І все це – цифрове суспільство.

Унікальність цифрового суспільства полягає в тому, що вперше за всю історію існування людська цивілізація у своєму розвитку прагне дематеріалізації соціального буття. Економіка, соціальна комунікація, культура являють собою лише знаки: символи, образи, цифри. Як існувати людині з її матеріальним тілом, фізіологією, сенсорним сприйняттям, чутливістю в цьому новому світі – незрозуміло [2]. Яке майбутнє подальшого технологічного прогресу та розвитку такої цивілізації – питання відкрите.

Цифрова революція створила цілу низку проблем, таких як зростання цифрового розриву – «фундаментальний аспект соціальної нерівності в інформаційну епоху» [3, р. 1], зниження потреби в офлайн-спілкуванні та міжособистісній взаємодії, загрози безпеці та приватності особистих даних [4]. Цифровий розрив – складний і динамічний феномен, основу якого становить соціальна стратифікація, що виявляється в нерівному доступі до інтернету та його використання. В енциклопедичному словнику-довіднику «Сучасна політична лексика» Микола Бучин визначає: «Цифровий розрив (англ. *digital divide*) – явище, яке характеризує асиметричність у доступі до інформаційних джерел у різних суб'єктів. Цифровий розрив має національний (різні можливості щодо доступу до інформаційних технологій у різних суспільних

прошарках всередині одного соціуму) та глобальний (диференціація різних держав чи навіть цілих регіонів світу за можливістю користуватися інформаційними технологіями) виміри» [5, с. 311–312]. Сучасні дослідження цифрової нерівності передбачають такі рівні аналізу, як: фізичний, фінансовий, політичний та когнітивний доступ, доступ до значущої інформації, нерівність у цифрових навичках та мотивації, відмінність у практиках використання цифрових ресурсів та їх вплив на життєві шанси [6]. Дослідження виявили вплив віку та рівня освіти на нерівність у цифрових навичках та продемонстрували механізми його формування у процесі навчання [7]. Саме використання цифрових технологій у соціальних відносинах породжує нерівність, тому що включеність до цифрових мереж має велике значення для можливості людей брати участь в економічному, політичному, соціальному та культурному житті. Відповідно, різні темпи розвитку та рівень використання цифрових технологій породжують нові форми бідності та відчуження, а також відтворюють існуючі нерівності та соціальні розбіжності. Оскільки цифрова нерівність може посилювати ступінь соціальної нерівності та обмежувати участь частини населення в житті суспільства, розробляється концепція «цифрового виключення» [8].

Як свідчать соціологічні дослідження, проведені з ініціативи Міністерства цифрової трансформації України, з 2019 до 2023 р. частка інтернеткористувачів у загальній структурі населення збільшилась на 8% і становить 94%. Частота практик користування інтернетом має прямий зв'язок з віком респондентів. Серед найстаршої категорії (60–70 років) щодня інтернет використовує 71% опитаних, а серед наймолодшої категорії дорослих (18–29 років) цей показник сягає 96%. Із тим, що доступ до інтернету є однією з базових потреб сучасної людини, на рівні доступу до харчування, безпеки тощо, погоджуються 91% дорослих українців, 84% людей з порушеннями слуху і 92% підлітків [9].

Цифрове суспільство ґрунтується на цифровізації, яку можна розглядати в узькому й широкому значенні. Під цифровізацією у вузькому значенні [10] розуміється перетворення інформації на цифрову форму, що в більшості випадків призводить до зниження витрат, появи нових можливостей тощо. Властивості інформації, представлені в цифровому форматі, – можливість використання різноманітних фізичних принципів її подання, запам'ятовування та передачі інформації, у тому числі можливість зашифрувати повідомлення, передати його в такій формі, а потім знову дешифрувати; можливість передачі інформації з використанням різноманітних матеріальних носіїв; копію-

вання та розповсюдження інформації без втрати її точності; багаторазове збільшення щільності її запису та швидкості передачі, а також «незменшення» та «незникнення» її при споживанні. Тому її алгебраїчні властивості сприяли створенню цифрових технологій, більш ефективних порівняно з аналоговими.

Велика кількість конкретних перетворень інформації в цифрову форму призводить до таких суттєвих позитивних наслідків, які обумовлюють застосування терміна «цифровізація» у широкому значенні: як перехід до цифрової інформації всіх сторін економічного та соціального життя. Цифровізація із простого методу покращення різних приватних сторін життя перетворюється на драйвер світового суспільного розвитку. Великі можливості цифрового представлення інформації призводять до того, що цифровізація формує вже цілісні технологічні «середовища» (екосистеми, платформи), у рамках яких користувач може створювати для себе потрібне йому дружнє оточення (технологічне, інструментальне, методичне, документальне, партнерське тощо) для того, щоб вирішувати вже цілі класи завдань. Тому цифровізація в широкому розумінні – це сучасний загальносвітовий мегатренд розвитку економіки та суспільства, який заснований на перетворенні інформації на цифрову форму та призводить до підвищення ефективності економіки та покращення якості життя людей шляхом збільшення швидкості взаємообміну, доступності та захищеності інформації, а також зростання ролі автоматизації як основи цифровізації [11, с. 19]. Згідно з прогнозами МВФ, обсяг цифрової економіки у світі у 2025 р. сягне 23 трлн дол. США [12, с. 162].

Визначаючи цифровізацію як проникнення цифрових технологій у всі сфери суспільного життя, що потенційно підлягають оцифруванню, обґрунтованим є розгляд цифровізації як сукупності процесів надпов'язаності, мережевізації, датифікації, платформізації та алгоритмізації. Основу кожного з них складають елементи технологічної інфраструктури цифрового суспільства – мережі, технології великих даних, платформи та алгоритми. Ця технологічна інфраструктура, у свою чергу, забезпечує надпов'язаність, комплексність та мобільність сучасного цифрового світу.

Ніколи в людській історії стосунки між людьми не мали такої якості ні за масштабом поширення соціальних взаємин, ні за кількістю різних способів зв'язків. Тому однією відмінною рисою сучасності стає її *надпов'язаний* (supernetworked) характер. Наслідком надпов'язаності є нові соціальні риси людського буття, вважає професорка Ратгерського університету Мері Чайко.

Сьогодні вже очевидно, що цифровий світ стає інтегрованим у повсякденний життєвий досвід індивіда. Йдеться про те, що сучасна людина живе техносоціальним життям [13]. Дослідниця пропонує кілька базових характеристик надпов'язаного цифрового середовища. Однією з таких характеристик стає його портативність, або мініатюризація. Коли портативні технічні пристрої (смартфони, планшети, ноутбуки, розумні годинники тощо) зробили можливими комунікації в будь-який час та на будь-якій відстані, цифрове середовище почало бути повсюди, а поділ між кіберпростором і фізичним простором перестав існувати. Найявний перетин просторових логік онлайн- та офлайн-світів дозволяє говорити про існування так званих соціоментальних просторів, оскільки пов'язаність має соціальну природу і ґрунтується на ментальній активності (навіть близькі люди, що перебувають на відстані, підтримують відносини між собою завдяки новим способам комунікації за допомогою цифрових технологій). А онлайн-досвід, що переживається, може бути настільки ж емоційно насиченим і глибоко інтимним, як і той, що виникає під час спілкування обличчям-до-обличчя [13, р. 59], тобто віртуальна реальність наближається, а й іноді перевершує реальність. М. Чайко стверджує, що дуалізм онлайн/офлайн є хибним, оскільки більшість людей використовують онлайн-комунікації, щоб створювати, підтримувати та надавати нового виміру спілкуванню обличчям до обличчя, але у віртуальному просторі, іноді на великій відстані, навіть на різних континентах. Тому, як правило, сильні соціальні зв'язки в мережі є продовженням оффлайн-взаємодій, що, з точки зору дослідниці, спростовує твердження про руйнівний потенціал мережі з погляду «унікнення реальності». У новому надпов'язаному світі функціонують і техно-соціальні інститути (економіка, політика, наука, освіта, культура, релігія, родина тощо), які також удосконалюються завдяки ІКТ. Ще однією характеристикою надпов'язаного цифрового середовища, на думку вченої, є «портативні спільноти», які розповсюджуються завдяки інтернету. Участь у великій кількості різних спільнот (на платформах сайтів соціальних мереж, блогів тощо) робить індивідуальний досвід унікальним, оскільки надає кожному, хто має доступ до мережі, нескінченне розмаїття та свободу вибору онлайн-груп та віртуальних спільнот. Це явище отримало назву мережевого індивідуалізму, про який пишуть Лі Рейні та Баррі Велман [14]. Так виникає почуття «електронної близькості», оскільки інтернет та нові медіа (наприклад, сайти соціальних мереж) сприяють відчуттю близькості та присутності новими способами, які виходять за межі фізичного. Як свого часу вказав М. Кастельс, нинішня кульмінація історичного процесу полягає

у відокремленні місцезнаходження та соціальності, адже народжується нова форма спільноти, що об'єднує людей в онлайнному режимі навколо спільних цінностей та інтересів й утворює зв'язки підтримки та дружби, які можуть розповсюджуватися також і на міжособистісну взаємодію [15, с. 116]. Інна Гурова підкреслює; «На зміну «повсталим масам» і еліті прийшли мережеві співтовариства, які дозволяють сучасній людині реалізувати себе як особистість і як члена соціуму» [16, р. 49]. Людина стає невід'ємною частиною надпов'язаного світу, змінюючи себе та світ, який її оточує.

Мережевізацію суспільства можна визначити як потенційну можливість включення кожного об'єкта у відносини з іншими акторами у нематеріальній якості [17, р. 93]. Мережевізація є драйвером економіки високих технологій, де децентралізація визначає ефективність та гнучкість функціонування підприємств, що у фізичній реальності можуть розташовуватись на різних континентах. Мережевізація створює зовсім інший світ комунікацій, вона руйнує кордони і час, вибудовує новий віртуальний світ, який надає людині нові можливості та породжує нові загрози. Функціонування комунікаційних мереж створює мережевий вимір цифрового суспільства. Цей мережевий вимір відбиває його надпов'язаний характер, що призводить як до позитивних наслідків, пов'язаних з покращенням життя людей, задоволенням соціальних, культурних, особистих потреб, так і до таких соціальних наслідків, як посилення контролю, порушення звичних меж приватного та публічного, зростання соціальної нерівності та багато іншого. Тобто мережевізація – це не лише здобутки, але й виклики.

Третій процес, притаманний цифровізації, – це *датифікація* (datafication), тобто процес кількісної оцінки та монетизації людського життя за допомогою цифрової інформації [18, р. 2]. Самий термін «датифікація» було введено в науковий обіг у 2013 р. як «процес подання явищ у кількісному форматі для подальшого зведення їх у таблиці з метою подальшого аналізу», а «датифікувати» означає «записувати інформацію у числовому вигляді» [19]. Датифікація належить до процесу перетворення різних аспектів життя, бізнесу та суспільства на дані. Це передбачає оцифрування та кількісну оцінку раніше не оцифрованої або неквантованої інформації, що дозволяє вимірювати, записувати та аналізувати її. Датифікація стає все більш поширеною в сьогоденній цифрову епоху і має значні наслідки в різних галузях.

Каталізатором датифікації став розвиток технологій оцифрування. Під час використання цифрових технологій генерується цифровий слід соціаль-

них взаємодій [20], що «надає безпрецедентні можливості для збору як експериментальних, так і спостережних даних у масштабах, одночасно величезних та мікроскопічних» [21, р. 131]. У результаті формуються «великі дані» (англ. big data), які, за визначенням О. Кислової, «являють собою сукупність цифрових слідів, які залишають люди, коли здійснюють Інтернет-серфінг, завантажують мобільні додатки чи музику, спілкуються з друзями в соціальних мережах, користуються GPS, купують товари в Інтернет-магазинах тощо» [22, с. 118]. До властивостей «великих даних» Роб Кітчін відносить: величезний обсяг, високу швидкість виробництва та деталізацію, внутрішнє різноманіття, вичерпну повноту, взаємозв'язок з іншими масивами даних, розширюваність та масштабованість [23, р. 1–2].

Наступний процес – *платформізація* (platformisation) – відображає процес проникнення цифрових платформ в різні сфери життя, унаслідок чого відбуваються глибокі трансформації наявних соціальних та культурних практик, режимів створення суспільних норм та цінностей, механізмів громадського контролю та управління [24]. Під платформою розуміють, як правило, цифрових посередників, що об'єднують людей, інформацію та товари [25]. Платформізація визначає функціонування соціальних інститутів, здійснення економічних операцій, реалізацію соціальних та культурних практик. Саме платформи створюють сучасні соціальні структури. Платформи дозволяють «переносити» в цифрове середовище різні форми соціальних взаємодій: спілкування (соціальні мережі та месенджери), покупки (віртуальні дошки оголошень та електронні торгові майданчики), пошук роботи (онлайн-рекрутмент) та ін.

Останній процес – *алгоритмічне управління* (algorithmic governance) – висуває на перший план ідею про те, що цифрові технології особливим чином конструюють соціальне середовище. Багато повсякденних практик відтворюються і регулюються за допомогою цифрових пристроїв, що функціонують на базі програмного забезпечення, основу якого складають алгоритми. Умовою поширення алгоритмів є датифікація, про яку ми говорили вище. Алгоритми здатні працювати з даними, які не лише колосальні за своїм обсягом, а й дуже складні за структурою, незрозумілі людській логіці. Алгоритми використовуються для оптимізації збору даних про користувачів, допомагають ранжувати ці дані та здійснювати їх інтерпретацію, що дає можливість алгоритмічного прогнозування про ймовірну або бажану поведінку користувачів, а також визначає і нові прояви соціальної нерівності. Алгоритмічне управління – форма соціального впорядкування, яка спирається на координацію

між учасниками, заснована на правилах і містить особливо складні комп'ютерні епістемологічні процедури [26, р. 2]. Алгоритмічне управління відбувається не завжди навмисно та цілеспрямовано, але йому властиві децентралізація та стабільність, що дозволяють людям формувати свої очікування про результати роботи алгоритмів управління та скоординовано діяти відповідно до цих очікувань [27]. Системи алгоритмічного управління значно різняться за рівнем автоматизації та прозорості. Вони мають різноманітні прояви: від модерації контенту в соціальних мережах та надання державних послуг у цифровій формі до комплексних систем управління суспільством, таких як система соціального кредиту у Китаї [28], яка за допомогою великих даних, що збираються з безлічі інформаційних систем, оцінює соціальний рейтинг громадянина та може застосовувати до нього заохочення або санкції: заборона на роботу в держустановах, відмова в авіаквитках, заборона на навчання дітей у приватних школах та ін. Ця система піддається критиці як «цифрова диктатура» та «цифровий концтабір». Алгоритми здатні кодувати нашу реальність певним чином. Питання в тому, у чиїх руках перебуває ця влада та хто приймає рішення щодо її реалізації.

Завершити загальну характеристику цифрового суспільства слід розглядом його віртуальності. Реальність свідчить, що сучасна екзистенційно активна людина в цифровому суспільстві значну частину свого часу проводить у віртуальному середовищі. Віртуальна реальність – це уявно створена комп'ютерними засобами тривимірний модель реальності, яка породжує ефект присутності людини в ній, дозволяє взаємодіяти з представленими в ній об'єктами, включаючи нові способи взаємодії: зміна форми об'єкта, вільне переміщення між мікро- і макрорівнями простору, переміщення самого простору тощо [29]. Завдяки віртуальній реальності «матеріалізувалося» споконвічне бажання людини створювати альтернативні світи, що так довго залишалося нереалізованим, без шкоди світові реальному в комп'ютерній галузі. Стосовно комп'ютера, віртуальна реальність нерозривно пов'язалася з графічними технологіями, які за допомогою наділеного зворотним зв'язком взаємодії «людина – комп'ютер» дають ефект присутності в іншому, відмінному від дійсного, штучному світі. Людина занурюється в цей світ і починає вважати його більш реальним, ніж сама реальність, а найголовніше – більш привабливим для людини, де вона може створювати не лише «реальність», а саму себе в цій реальності.

Загальною основою існування віртуальної реальності є логіка заміщення реальних об'єктів образами, симулякрами. Процес віртуалізації є про-

цесом заміщення реальних об'єктів симулятивними, тобто образами, які можуть бути породжені різними системами – комп'ютерними технологіями, масмедіа, мистецтвом, іграми тощо. На думку групи американських дослідників віртуальної реальності, сьогодні віртуальність близька до симуляції через: комп'ютерний дизайн, графіку, а отже симуляцію образів і подій, які ніколи не відбудуться; програмне забезпечення, яке як «текстова мапа» цифрово генерує візуальні форми та об'єкти; анімацію; роботи-машини; технології, які переміщують особистість у просторі і часі у віртуальні локації, через дотик, запах; синоптичні карти Землі та космосу [30, р. 126]. Самі цифрові технології, як двигун віртуалізації сучасного суспільства, мірою свого вдосконалення та входження в культурно-історичний контекст, дедалі більше набувають віртуального характеру, віртуалізація життя суспільства й індивіда стає суворою реальністю сьогодення. Цілком можна погодитися з думкою С. Соляник, що «сучасний розвиток суспільства в умовах глобального цифрового мультикультурного світу все більше переходить у віртуальний простір» [31, с. 100].

Підводячи підсумок, ще раз підкреслимо, що процеси інформатизації та комп'ютеризації, що розгортаються, змінили соціокультурну дійсність, суттєво вплинули на галузь наукового знання, зокрема, ініціювали введення поняття «цифрове суспільство» у науку та його загальне вживання в науковому дискурсі. Цифровізація всіх сторін буття людина є сьогоденнішою реальністю. Її можна визначити як сукупність процесів надпов'язаності, мережевізації, датифікації, платформізації та алгоритмізації, що відбуваються одночасно, підтримують і посилюють один одного. Надпов'язаність проявляє себе у небувалій поширеності соціальних зв'язків та їх способів, коли відстань і час вже не відіграють тієї ролі, яка їм була раніше притаманна. Унаслідок надпов'язаності формуються нові соціальні риси людського буття. Мережевізація створює основу для існування цифрових платформ та екосистем, які генерують великі дані, що дозволяють здійснювати алгоритмічне управління соціальними системами. Однак у різних країнах та регіонах явища відбуваються з різною інтенсивністю. Цифровізація практик індивідів на мікрорівні – базова умова для здійснення інших процесів формування цифрового суспільства. Датифікація відкриває нові можливості для накопичення та систематизації інформації про суспільство, яка може бути використана в різних цілях. Платформізація спрямована на перенесення в цифрове середовище соціальних та економічних взаємодій індивідів, організацій, органів влади; на їх систематизацію та осмислення. Нарешті, алгоритмічне

управління здатне конструювати соціальний порядок, встановлюючи або контролюючи інституційні засади соціального життя. Цифрове суспільство невід’ємно пов’язане з віртуальністю, яка створює нові горизонти для людства й людини, вона породжує нові виклики та продукує нові загрози, але технічний прогрес не зупинити, тому людина приречена жити в умовах віртуалізації серед симулякрів, коли правда перетворюється на постправду, а реальність – на постреальність. Але яким буде це життя – залежить виключно від людини. І останнє, процеси цифровізації так чи інакше виявляються в практиках взаємодії людей з інтернет-середовищем (у науковій літературі застосовуються такі терміни, як «інтернет-практики», «цифрові практики» та ін.). Тому вивчення цих практик та осмислення цифрової реальності дозволить покращити розуміння процесів цифровізації суспільства та адаптації населення до соціальних умов цифрового суспільства, що постійно змінюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mandelbrot B. B. *The fractal geometry of nature*. San Francisco : W. H. Freeman, 1982. 460 p.
2. Требін М. П. Людина перед викликами цифрового суспільства. *Глобальний світ і Україна: сучасні виклики та пошук відповідей : матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції, 16 липня 2024 р.* / [редкол.: Требін М. П. (голова), Панфілов О. Ю., Прудников В. А. та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2024. С. 37–41.
3. *The digital divide. The Internet and social inequality in international perspective* / edited by Massimo Ragnedda and Glenn W. Muschert. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 2013. xx, 324 p.
4. Matzner T., Ochs C. Privacy. *Internet Policy Review*. 2019. Vol. 8, Issue 4. <https://doi.org/10.14763/2019.4.1427>
5. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 396 с.
6. van Dijk J. A. G. M. The Evolution of the Digital Divide: The Digital Divide Turns to Inequality of Skills and Usage. *Digital Enlightenment Yearbook 2012* / Jacques Bus, Malcolm Crompton, Mireille Hildebrandt, George Metakides (eds.). Amsterdam: IOS Press, 2012. P. 57–75. <https://doi.org/10.3233/978-1-61499-057-4-57>.
7. Rafalow M. H. The Digital Divide in Classroom Technology Use: A Comparison of Three School. *International Journal of Sociology of Education*. 2014. Vol. 3. No. 1. P. 67–100. <https://doi.org/10.4471/rise.2014.04>.

8. van Deursen E. J., Helsper E., Eynon R., van Dijk J. A. G. M. The Compoundness and Sequentiality of Digital Inequality. *International Journal of Communication*. 2017. Vol. 11. P. 452–473.

9. Дослідження цифрової грамотності в Україні 2023. *Дія. Освіта*. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/8800-ua_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf (дата звернення: 15.08.2024).

10. Negroponte N. *Being Digital*. New York : Knopf, 1995. viii, 243 p.

11. Чмерук Г. Г. Цифровізація – тренд світового розвитку, який визначає розвиток економіки і суспільства. *Економічний простір*. 2020. № 153. С. 18–24.

12. Панасюк В. М. Інформатизація та цифровізація: тенденції та напрями розвитку в Україні. *Інтелект XXI*. 2020. № 1. С. 160–165.

13. Chayko M. *Superconnected : the internet, digital media, and techno-social life*. Third ed. Los Angeles : SAGE, 2021. xii, 308 p.

14. Rainie L., Wellman B. *Networked : the new social operating system*. Cambridge, Mass. : MIT Press, 2012. xiii, 358 p.

15. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Київ : «Видавництво «Ваклер» у формі ТОВ, 2007. 304 с.

16. Гурова І. В. Мережеве суспільство як новітній глобальний проєкт розвитку людства. *Humanistic expertise as a strategy for developing the future culture: Scientific monograph*. Riga: Baltija Publishing, 2022. P. 43–66. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-262-3-3>

17. Moraru C. *Reading for the planet : toward a geomethodology*. Ann Arbor, Michigan : University of Michigan Press. 2015. viii, 248 p.

18. Mejias U. A., Coudry N. Datafication. *Internet Policy Review*. 2019. Vol. 8, Issue 4. P. 1–10. <https://doi.org/10.14763/2019.4.1428>

19. Mayer-Schönberger V., Cukier K. *Big data : a revolution that will transform how we live, work, and think*. Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2013. 242 p.

20. Billari F., Zagheni E. Big Data and Population Processes: A Revolution? *SIS 2017. Statistics and Data Science: New Challenges, New Generations: proceedings of the Conference of the Italian Statistical Society, Florence 28–30 June 2017* / edited by Alessandra Petrucci, Rosanna Verde. Florence: Firenze University Press, 2017. P. 167–178. <https://doi.org/10.36253/978-88-6453-521-0>.

21. Golder S. A., Macy M. W. Digital Footprints: Opportunities and Challenges for Online Social Research. *Annual Review of Sociology*. 2014. Vol. 40. P. 129–152. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043145>.

22. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.

23. Kitchin R. Big Data, New Epistemologies and Paradigm Shifts. *Big Data & Society*. 2014. P. 1–12. <https://doi.org/10.1177/2053951714528481>

24. Вишневський О. С. Цифрова платформізація стратегічного управління економікою України. *Економіка промисловості*. 2021. № 3. С. 5–24.

25. Evans D. S., Hagiu A., Schmalensee R. *Invisible Engines: How Software Platforms Drive Innovation and Transform Industries*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2006. xii, 395 p.
26. Katzenbach C., Ulbricht L. Algorithmic Governance. *Internet Policy Review*. 2019. Vol. 8, Issue 4. P. 1–18. <https://doi.org/10.14763/2019.4.1424>
27. Lazzeretti L. The rise of algorithmic society and the strategic role of arts and culture. Cheltenham ; Northampton, MA : Edward Elgar Publishing, 2023. ix, 116 p.
28. Liang F., Das V., Kostyuk N., Hussain M. M. Constructing a Data-Driven Society: China’s Social Credit System as a State Surveillance Infrastructure. *Policy & Internet*. 2018. Vol. 10, Issue 4. P. 415–453. <https://doi.org/10.1002/poi3.183>
29. Akbal Z. Lived-body experiences in virtual reality : a phenomenology of the virtual body. Bielefeld : Transcript, 2023. 210 p.
30. *New Media a critical introduction* / Martin Lister, Jon Dovey, Seth Giddings, Iain Grant and Kieran Kelly. 2nd ed. Milton Park, Abingdon, Oxon ; New York, N. Y. : Routledge, 2009. xvi, 446 p.
31. Соляник С. Ф. Віртуальна реальність як феномен культури інформаційного суспільства. «Перспективи». *Соціально-політичний журнал*. 2021. №2. С. 95–101.

ЗМІСТ

Секція: Історичні науки

Крупчинський А. І.

| | |
|--|---|
| ПРОУГОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА ФЕНЦИКА НА ЗАКАРПАТТІ (ЖОВТЕНЬ 1938-БЕРЕЗЕНЬ 1939) | 3 |
|--|---|

Секція: Економічні науки

Гудима О. В.

| | |
|--|---|
| ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГО- СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІМІТАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ | 7 |
|--|---|

Ковалюк А. О., Ковалюк О. М., Фалюта А. В.

| | |
|---|---|
| ПРОБЛЕМИ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ В УКРАЇНІ | 9 |
|---|---|

Сохацький О. Ю.

| | |
|---|----|
| СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ..... | 11 |
|---|----|

Wu Yiyanh

| | |
|---|----|
| IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT AT MODERN ENTERPRISES | 14 |
|---|----|

Секція: Філософські науки

Дольська О. О.

| | |
|--|----|
| ВІД КАРТИНИ СВІТУ ДО ОБРАЗУ СВІТУ (У ПОШУКАХ ЕВРИСТИЧНИХ ОСНОВ МАЙБУТНЬОГО) | 17 |
|--|----|

Куцепал С. В.

| | |
|---|----|
| АРГУМЕНТАЦІЯ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ | 19 |
|---|----|

Масюк О. П.

| | |
|---|----|
| НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЦИВІЛЬНИМ НАСЕЛЕННЯМ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ..... | 21 |
|---|----|

Требін М. П.

| | |
|--|----|
| ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА | 24 |
|--|----|

Секція: Філологічні науки

Карпенко М. Д.

| | |
|--|----|
| ПЕРСЬКА МОВА В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ В УКРАЇНІ | 36 |
|--|----|

Секція: Юридичні науки

Кочетов Л. Г.

| | |
|--|----|
| ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО : ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ..... | 39 |
|--|----|

Наукове видання

**УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ:
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ
АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ
ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО**

Матеріали

XXVI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Харків, 29 серпня 2024 р.)

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 02.09.2024. Формат 60×84/16.

Ум. друк. арк. 5,7. Обл.-вид. арк. 5. Тираж 100 пр. Зам. № 167

ТОВ «Видавничий дім «Право»,

вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна

Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна

Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,

вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна

Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017